

07/07/2016

اللَّهُمَّ احْمِمْ لَنَا

مہدویت

پایانے بر کولاریسم

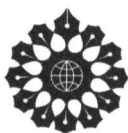
بررسی و مقایسه میانے، اہداف و کارکردہا

محمد صابر جعفری

سرشناسه: جعفری، محمدصابر، ۱۳۵۰ -
 عنوان و نام پدیدآور: مهدویت پایانی بر سکولاریسم: مبانی، اهداف و کارکردها/ محمدصابر جعفری؛
 ویراستار: فاطمه اکبری، مجتبی خانی.
 مشخصات نشر: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۸۳-۵
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۵۰-۳۶۸.
 موضوع: مهدویت موضوع: Mahdism Mahdaviyat موضوع: دنیاگرایی موضوع: Secularism موضوع:
 مهدویت -- انتظار -- آینده نگری موضوع: *Waiting -- Mahdism
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۷/۷۴م ج/ BP۲۲۴
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۶۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۶۵۰۵۴

مهدویت پایانی بر سکولاریسم

بررسی و مقایسه مبانی، اهداف و کارکردها

بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود
انتشارات

- مؤلف: محمدصابر جعفری
- ویراستار: فاطمه اکبری؛ مجتبی خانی
- طراح جلد: امیر اکبرزاده
- ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف
- نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۳۹۸
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۸۳-۵
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است.

○ قم: خیابان شهدا/ کوچه آمار (۲۲)/ بن بست شهید علیان / پ: ۲۶ / تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۱۱۳ / نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۴۲۷۳
 ○ تهران: خیابان انقلاب/ خیابان قدس/ خیابان ایالتیا/ پ: ۹۸ / تلفن: ۰۲۱۸۸۸۹۹۸۶۰۰ / نمابر: ۰۲۱۸۹۷۷۴۳۸۱

○ www.mahdaviat.ir

○ info@mahdaviat.ir

○ Entesharatbonyad@chmail.ir

بنیاد حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف در استان ها پاسخگوی درخواست های متقاضیان کتاب و محصولات فرهنگی بنیاد و مرکز تخصصی مهدویت می باشد.

تقديم به

قطب عالم امكان، يوسف فاطمه عليهما السلام

پرچم دار توحيد، امام قائم، تنها راه، آگاه، دلسوز و مهربان، حضرت مهدی روحی و ارواح العالمین لتراب
مقدمه الفداء؛

و به ساحت مقدسشان عرض می کنم:

﴿يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا بَبْضَاعَةٍ مُّزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ
يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه
۱۳.....	اهمیت مساله
۱۵.....	پیشینه
۱۸.....	روش تحقیق
۱۸.....	واژه‌ها و اصطلاحات
۱۸.....	روند بحث
۱۹.....	محدودیت‌های تحقیق
۲۱.....	فصل اول. مهدویت
۲۲.....	گفتار اول: تعریف مهدویت
۲۲.....	تبیین لغوی و اصطلاحی واژه «مهدی»
۲۲.....	الف) لغت‌شناسی واژه «مهدی»
۲۴.....	ب) اصطلاح‌شناسی واژه «مهدی»
۲۷.....	تبیین مهدویت از نظر لغوی و اصطلاحی
۲۷.....	الف) تعریف مهدویت در لغت
۲۷.....	ب) مهدویت در اصطلاح
۲۹.....	گفتار دوم: پیشینه مهدی و مهدویت
۲۹.....	الف) پیشینه مهدی
۳۰.....	ب) پیشینه مهدویت
۳۵.....	گفتار سوم: مبانی مهدویت
۳۵.....	تبیین لغوی و اصطلاحی "مبانی"
۳۷.....	مبنای اول: انسان‌شناسی
۳۷.....	یکم. تبیین هستی و مقام انسان
۳۹.....	دوم. انسان از نظر اسلام
۴۲.....	سوم. ابعاد سه گانه
۴۸.....	مبنای دوم: عقل
۴۸.....	تعریف و کاربرد
۴۹.....	۱. عقل در فلسفه

۵۱.....	۲. عقل در اخلاق و عرفان و کلام
۵۱.....	۳. عقل از نگاه اسلام
۵۸.....	محدودیت‌های ادراکی عقل در حوزه دین
۶۰.....	ابعاد مبنایی عقل در حوزه مهدویت
۶۰.....	الف) رشد و تعالی عقل
۶۲.....	ب) درک عقلی ضرورت تغییر و تحول و اصلاح (مهدویت) در نظر و عمل
۶۴.....	مبنای سوم: علم
۶۷.....	الف) ساحت علمی انسان
۶۸.....	ب) ویژگی‌های علم
۷۵.....	گفتار چهارم: اهداف مهدویت
۷۵.....	۱) اهداف مشترک با انبیاء و اولیاء
۷۸.....	۲) عدم انحصار اهداف به سعادت اخروی
۷۹.....	راه‌های فهم اهداف مهدویت
۸۱.....	اهداف
۱۰۴.....	گفتار پنجم: کارکردهای مهدویت
۱۰۴.....	مفهوم کارکرد
۱۰۵.....	کارکردهای مهدویت
۱۰۶.....	الف) کارکردهای معنوی، تربیتی و اخلاقی
۱۱۹.....	ب) کارکردهای علمی عقلانی
۱۲۱.....	ج) کارکردهای سیاسی، اجتماعی
۱۲۶.....	د) کارکردهای اقتصادی
۱۲۹.....	فصل دوم. سکولاریسم
۱۳۰.....	گفتار اول: تعریف لغوی و اصطلاحی
۱۳۳.....	تفاوت سکولاریسم و سکولاریزاسیون
۱۳۵.....	تفاوت سکولاریسم و لائسیسم
۱۳۷.....	گفتار دوم: پیشینه سکولاریسم
۱۳۷.....	الف) پیشینه سکولاریسم در غرب
۱۳۹.....	ب) پیشینه سکولاریسم در میان مسلمانان
۱۴۱.....	۱. ماجرای سقیفه بنی ساعده و انحراف راه خلافت و حکومت از جایگاه اصلی خود
۱۴۲.....	۲. سقوط امپراتوری عثمانی و ظهور تفکر لائسیسم
۱۴۳.....	۳. نفوذ فرهنگ غرب در جهان اسلام

۴. روشنفکران غرب زده و دگراندیش ۱۴۳
- ج) پیشینه سکولاریسم در ایران ۱۴۴
۱. پیدایش سکولاریسم در ایران ۱۴۴
۲. دوران حاکمیت سکولاریسم در ایران ۱۴۵
۳. دوران افول سکولاریسم در ایران ۱۴۶
- گفتار سوم: مبانی سکولاریسم ۱۴۸
- الف) انسان محوری (اومانیزم) ۱۴۸
- یکم. تعریف لغوی و اصطلاحی اومانیزم ۱۴۸
- دوم. پیشینه اومانیزم ۱۵۰
- سوم. تبیین اومانیزم ۱۵۲
- ب) عقل گرایی (راسیونالیسم) ۱۶۰
- یکم. عقل گرایی در لغت و اصطلاح ۱۶۱
- دوم. پیشینه راسیونالیسم ۱۶۱
- سوم. تبیین راسیونالیسم ۱۶۵
- چهارم. پیامدهای راسیونالیسم ۱۶۶
- ج) علم گرایی و «سایتیسم» ۱۶۷
- یکم. تعریف لغوی و اصطلاحی ۱۶۷
- دوم. پیشینه سایتیسم ۱۶۸
- سوم. تبیین سایتیسم ۱۷۰
- چهارم. پیامدهای سایتیسم ۱۷۲
- مقایسه عقل گرایی و علم گرایی ۱۷۶
- گفتار چهارم: اهداف سکولاریسم ۱۷۸
- راههای کشف اهداف سکولاریسم ۱۷۹
- اول. بررسی جهان بینی سکولاریسم و قائلین به سکولاریسم ۱۷۹
- دوم. بررسی زمینه های سکولاریسم ۱۷۹
- سوم. تصریح سکولارها ۱۸۰
- گفتار پنجم: کارکردهای سکولاریسم ۱۹۸
- الف) کارآمدی ۱۹۸
- ب) ناکارآمدی ۱۹۸
۱. دین و آیین سکولاریسم ۱۹۹
۲. بی اخلاقی، تزیینی شدن ارزش ها و بی دینی ۲۰۱
۳. پست سکولار ۲۰۵
۴. استبداد سیاسی ۲۰۶

۲۰۸	۵. اسارت عقل
۲۰۹	۶. تنگ نظری
۲۱۰	۷. ایجاد سردرگمی، سقوط، اضمحلال و بن بست ها و بحران های گوناگون
۲۱۴	۸. تعدی نگاه سکولار از مسیحیت به اسلام
۲۱۴	جمع بندی

فصل سوم. بررسی و مقایسه ۲۱۷

گفتار اول: بررسی و مقایسه مبانی ۲۱۸

۱. انسان ۲۱۸

الف) نگاه به حیات، دین و سیاست ۲۱۸

ب) نگاه به انسان ۲۱۹

۲. عقل ۲۲۶

۳. علم ۲۲۷

گفتار دوم: بررسی و مقایسه اهداف ۲۲۹

یکم. مقایسه و بررسی با نگاه به اهداف سکولاریسم ۲۳۰

۱. حفظ دین ۲۳۰

۲. اصلاح و احیای دین ۲۳۱

۳. پیشرفت و توسعه علمی ۲۳۱

۴. دموکراسی ۲۳۲

۵. تزکیه جامعه به ویژه اربابان کلیسا ۲۳۳

۶. سکولاریزاسیون ۲۳۴

۷. دآوری و رفع اختلافات ۲۳۸

۸. تقدس زدایی و حذف مفاهیم ماورایی ۲۳۸

۹. آزادی خواهی ۲۴۰

۱۰. پیشرفت و توسعه ۲۴۳

۱۱. ظلم ستیزی و عدالت خواهی ۲۴۶

دوم) مقایسه و بررسی با نگاه به اهداف مهدویت ۲۴۷

۱. توحید و مبارزه با شرک ۲۴۸

۲. شکستن زنجیرها و نجات از اسارت ها ۲۴۹

۳. تعلیم و تزکیه ۲۵۰

۴. شکوفایی گنجینه های عقول ۲۵۰

۵. اخلاق ۲۵۲

۲۵۳	۶. دآوری و رفع اختلافات
۲۵۳	۷. عدالت
۲۵۴	۸. اصلاح
۲۵۶	۹. احیاء دین
۲۵۷	۱۰. فلاح و رستگاری
۲۵۹	گفتار سوم: تحلیل و بررسی کارکردها
۲۵۹	۱. اخلاق
۲۶۰	۲. استبداد سیاسی
۲۶۱	۳. بن بست های گوناگون
۲۶۲	۴. اسارت عقل
۲۶۲	۵. کوتاه نظری
۲۶۲	۶. بحران های گوناگون
۲۶۴	۷. سردرگمی، سقوط و اضمحلال
۲۶۴	۸. طبیعت گرایی
۲۶۵	۹. دلزدگی و خستگی
۲۶۶	۱۰. تزیینی شدن ارزش ها
۲۶۶	۱۱. ستیزه جویی و درندگی
۲۶۷	۱۲. وضعیت زنان
۲۶۷	۱۳. مقبولیت و محبوبیت حکومت ها
۲۶۸	۱۴. دولت مستکبران یا دولت مستضعفان

نتیجه گیری

۲۶۹	پیشنهاد
۲۷۲	پیشنهاد موضوعات
۲۷۳	کتابنامه
۲۷۳	منابع فارسی
۲۸۲	کتب و منابع عربی
۲۸۷	منابع انگلیسی و فرانسه
۲۸۸	مقالات
۲۹۳	فهرست نمایه

به نام خداوند هستی آفرین و حکیم

شاید به ظاهر مسأله تقابل مهدویت و سکولاریسم ساده جلوه نماید و پیش فرض تشکیل حکومت دینی در عصر ظهور نفی نگاه سکولار تلقی گردد. اما توجه به اینکه مهدویت فقط عصر ظهور را در بر نمی گیرد و دوران غیبت را هم شامل است و اینجا معرکه آرای اندیشمندان در حضور و عدم حضور دین در حوزه سیاست است و از سوی دیگر تبلیغات فراوان و القای نفی حاکمیت دین در عرصه سیاست و ادعای روند طبیعی سکولاریسم (سکولاریزاسیون) و ادعای کارآمدی سکولاریسم در تحقق اهداف و حل مشکلات و همچنین فراگیری باور به مبانی سکولاریسم نظیر اومانیزم و انسان محوری، عقل و علم زدگی در میان روشنفکران جوامع دین دار و حتی مسلمان و شیعی؛ می طلبد موضوع در ابعاد مختلف بررسی گشته و علی رغم تبلیغات، واقعیت سکولاریسم و سکولاریزاسیون مورد بررسی قرار گرفته؛ علاوه بر تبیین مبانی، اهداف ادعایی، کارآمدی آن مد نظر قرار گیرد. از سویی دیگر مهدویت تبیین و نه فقط دوران ظهور بلکه با تأکید بر دوران غیبت کارکردها و کارآمدی آن روشن گردد. در این مقایسه، برخلاف جریان پروپاگاندا^۱ مدعی روند طبیعی سکولاریزاسون جوامع، واقعیت عینی پایان سکولاریسم روشن گردد. این نگارش نتیجه دغدغه چند ساله اینجانب و رصد جریانات مختلف سیاسی و یا سکولار و بررسی تقابل آنان با اندیشه مهدویت است.

و همچنین به مقتضای «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» لازم است یادی از امام راحل رحمه الله پرچمدار بیداری اسلامی نمایم که تمامی ملت های آزاده مدیون اویند و به جاست یادی از علمایی نمایم که با قلم خود، ایثار و مجاهدت ها آفریدند و شهدا که با خون خود به قلم ها میدان تلاش و جهاد دادند و شایسته و منصفانه است برای ولی فقیه زمان مان مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه ای دامت برکاته آرزوی سلامتی و توفیق نمایم که امروز پرچمدار مبارزه حق و باطل، اسلام ناب محمدی و کفر است.

بر خود فرض می دانم از همه کسانی که در انجام این کتاب مرایاری رساندند، تشکر و قدردانی نمایم؛ چه اساتیدی که به طور غیر مستقیم از دانش آنان در تدوین این اثر بهره برده ام و چه اساتیدی که به دقت اثر حاضر را مطالعه و راهنمایی های لازم را نمودند، به خصوص استاد گرانقدر حضرت حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای مسعود پور سید آقایی (زید عزه) و استاد بزرگوار جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر عبدالحسین خسروپناه (زید عزه) که در سامان رساندن این نگارش نقش اساسی داشته اند.

شایسته و لازم است یادی از پدر مرحوم حجت الاسلام والمسلمین محمدتقی جعفری رحمه الله نمایم که راه تحصیل و علم را فداکارانه به من آموخت و تشکر از مادر فداکارم نمایم که با تمام سختی ها و مشکلات، مرا به

۱. تبلیغات سیاسی یا پروپاگاندا (propaganda) در لغت به معنای تبلیغات و در معنای اصطلاحی انتشار یک مجموعه از اطلاعات با هدف تحت تأثیر قراردادن افکار و رفتار مخاطب است.

علم و تلاش تشویق نمود و از همسر خوب و صبورم تشکر نمایم که با تمام بزرگواری، و تحمل سختی‌ها، زمینه تحقیق و پژوهش را برایم فراهم آورد و تشکر از فرزندانم که سختی‌های این کار را متحمل شدند.

همچنین از مساعدت مسئولین با اخلاص مرکز تخصصی مهدویت و بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی به ویژه برادر عزیز و تلاشگرم جناب آقای احمد مسعودیان تشکر می‌کنم.

و از همه مهم‌ترین اثرنا قابل را تقدیم می‌کنم به ساحت مقدس قطب عالم امکان، یوسف فاطمه، پرچم‌دار توحید، امام قائم، تنها راه، آگاه، دلسوز و مهربان، حضرت مهدی (روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء) و امیدوارانه عرض می‌کنم:

﴿يَا أَيُّهَا الْغَيْرِزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾.

قم مقدسه - بهار ۱۳۹۷

مقدمه

امروزه هزینه‌های کلانی درباره مطالعات آینده‌پژوهی صرف می‌شود. این هزینه‌ها از آنجا قابل توجیه است که رصد چشم انداز و قله‌های فراسو، مسیر و جهت‌گیری امروز هر جامعه‌ای را تعیین خواهد کرد. بر همین اساس، جوامع به دنبال برنامه‌ریزی و مدیریت‌اند و راهکارهای رسیدن به افق‌های ترسیم شده و چشم انداز آینده را تحلیل و بررسی می‌کنند.

نظام سلطه فقط به دنبال آینده‌پژوهی و محاسبه آینده و یا آینده‌نگری نیست، بلکه چشم‌انداز آینده و ترسیم افق فردا، بر آینده‌سازی و نه آینده‌نگری استوار است؛ یعنی افزون‌بر آینده‌نگری به دنبال ساخت آینده مطابق دغدغه‌ها و هدف‌های خویش است.

مکاتب موجود، مدعی سعادت‌مندی امروز و فردای بشریت‌اند. آنان با ارائه نظریاتی مانند نظریه معروف پایان تاریخ «فرانسیس فوکویاما»، مدعی هستند که بالاتر از لیبرال دموکراسی در اندیشه و تخیل بشر نخواهد آمد. آنها تنها راه امروز و فردا را سکولاریسم و کنار زدن دین از صحنه مدیریت جامعه می‌دانند. در این میان، جامعه و فرهنگی که نتواند از امروز و فردای خود با تبیین درست دفاع کند، به سرعت کنار زده و حذف خواهد شد. راه مانایی و پویایی یک فرهنگ و مکتب از سویی، تبیین درست خود و از سوی دیگر، هجمه و رسواسازی و حذف مکاتب دیگر است. مهدویت، به معنی تجسم اسلام و دین مورد رضایت الهی نیز برای معرفی، مانایی و پویایی خود از این قاعده مستثنی نیست؛ بنابراین شناخت و بررسی مبانی، اهداف و کارکردهای این دو مکتب امری لازم و ضروری است. به ویژه اینکه، پیش از این می‌پنداشتند سکولاریسم اندیشه و مکتبی برای جدایی دین از سیاست و اجتماع، به حاشیه راندن و فردی کردن و یا حذف آن است؛ ولی هرچه لایه‌های زیرین آن بیشتر واکاوی گردید، روشن شد که سکولاریسم فقط دین را از ساحت زندگی حذف نمی‌کند یا با آن به جنگ بر نمی‌خیزد، بلکه خود، آیین و دینی است که با نفی عوالم غیر مادی و ماورایی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان راهکار، هدف، جهت و آداب ارائه می‌دهد.

اهمیت مساله

ویژگی جهان امروز و به ویژه پس از رنسانس در غرب، به حاشیه رفتن یا حذف دین بود؛ دین استطاعت مدیریت جامعه را از دست داده و تجربه تلخ مسیحیت به اسلام هم سرایت داده شد و به طور کلی دین کنار زده شد، اما در مقابل مهدویت به صراحت سخن از مدیریت دین می‌گوید. دوران غیبت، مدیریت به فقها و

نائبان امام و با ظهور، مدیریت به امام معصوم و سمبل دین برمی‌گردد. تبیین مهدویت و سکولاریسم؛ مقایسه و تحلیل مبانی و اهداف و کارکردهای آن دو بردو ساحت دوران معاصرو آینده تاثیرگذار است و با آن جایگاه دین و مدیریت جامعه روشن می‌گردد.

چنانکه گفتیم با توجه به مطالعات آینده‌پژوهی و افق‌های ترسیم شده و چشم انداز آینده، زندگی امروز صورت می‌پذیرد.

طبیعی است بهترین وقت و بودجه را باید بر مطالعات آینده‌پژوهی هزینه کرد؛ چرا که آینده، قله امروز است و افق چشم انداز امروز، لذا بایستی به خوبی شناخته شود تا راه کار، راه و ابزار رسیدن به آن مشخص گردد؛ چرا که اگر نقطه مطلوب و چشم انداز و آینده به خوبی ترسیم و تبیین نگردد، ممکن است به جای حرکت به سوی قله و نقطه مطلوب و پیشرفت و رشد، به ورطه دره و انحطاط منجر گردد و به جای آب گوارا، به سراب روی آورد و یا بر اثر عدم شناخت، ابزارها و راه کارهای حرکت به سوی آینده و هدف مقدور نگردد. باید یادآوری کرد که مباحث آینده‌نگری با پیش‌گویی متفاوت است به ویژه آنکه در وعده الهی به آینده، از آینده عینی و قطعی سخن به میان می‌آید نه فقط پیش‌گویی یا حدس و گمان.

تبیین مهدویت و مقایسه آن با سکولاریسم به عنوان یکی از مهمترین مکاتب مدعی پیشرفت و توسعه؛ برتری مهدویت را ثابت و مکاتب مدعی رارسوا می‌نماید و زمینه فکری و فرهنگی پذیرش حکومت مهدوی را فراهم می‌آورد.

مقایسه و بررسی مبانی، اهداف و کارکردهای مهدویت و سکولاریسم یا مکاتب مدعی دیگر، مبنای طراحی الگوی توسعه اسلامی ایرانی و نقشه جامع پیشرفت کشور بر اساس مبانی فکری و انسان شناختی اسلام بدون گرتة برداری از فرمول‌های غربی است که مورد تأکید نظام جمهوری اسلامی و سفارش امام علیه السلام و مقام معظم رهبری دامت برکاته است.

همچنین با تبیین مبانی، اهداف و کارکردها؛ اندیشه‌ها و رویکردهای درست از نادرست در حوزه معتقدان به مهدویت نیز تشخیص داده می‌شود و سره از ناسره تمییز و جدا می‌گردد و تفکرات سکولاریستی برخی با عناوین انجمن حجتیه یا غیر آن ارزیابی می‌شود.

دراین باره، سؤالات مهمی مطرح می‌شود از جمله اینکه:

چه رابطه‌ای میان مبانی، اهداف و کارکردهای مهدویت و سکولاریسم وجود دارد و دلیل برتری مهدویت

چیست؟

مبانی، اهداف و کارکردهای مهدویت چیست؟

مبانی، اهداف و کارکردهای سکولاریسم چیست؟

- دلیل برتری مهدویت بر سکولاریسم در مبانی، اهداف و کارکردها چه می باشد؟
- همچنین با تأملی بیشتر در این باره، سؤالات فرعی تری هم به نظر می رسد مانند اینکه:
۱. انسان از دیدگاه مهدویت و سکولاریسم چگونه تعریف می شود و چه جایگاهی دارد؟
 ۲. دو ساحت انسانی عقل و علم در مهدویت و سکولاریسم دارای چه جایگاهی است؟
 ۳. چرا سکولاریسم به اهداف از پیش تعیین شده خود دست نیافت؟
 ۴. راههای بررسی اهداف هر مکتبی کدام است؟
 ۵. کارکردهای مثبت و منفی سکولاریسم کدام است؟
- اثر پیش رو بر آن بوده است تا به این سؤالات پاسخ دهد و توضیحات کاملی در این باره باشد.

پیشینه

درباره مقوله های سکولاریسم و مهدویت به صورت جداگانه تحقیقات فراوانی صورت گرفته و دستاورد آن کتب و مقالات بسیاری بوده است. گرچه اندیشه موعودگرایی و منجی خواهی به قدمت تمامی ادیان و مکاتب برمی گردد و همه به نوعی سخن از موعود و منجی گرایی داشته اند اما پیشینه اندیشه مهدویت به قرآن و سخنان پیامبر گرامی اسلام و اهل بیت برمی گردد. شیعه و سنی بر مهدی از عترت پیامبر، همنام او و از فرزندان فاطمه که با قیام و ظهور خود دین و سنت پیامبر را زنده می کند، عدالت را در سراسر جهان حاکم می کند، متفق اند. آثار متعددی از شیعه و سنی، حتی قبل از ولادت حضرت مهدی، به صورت مستقل یا در میان مباحث، به مهدویت پرداخته اند.^۱

۱. نظیر: کتاب *سلیم بن قیس*، ابوصادق، سلیم بن قیس هلالی عامری کوفی (م ۷۶هـ)؛ کتاب *الغیبة للحجة*، عباس بن هشام ابوالفضل الناشری (م ۲۲۰هـ)؛ *الکافی*، محمد بن یعقوب بن اسحاق الكلینی الرازی (م ۴۱۳هـ)؛ *کمال الدین و تمام النعمة*، محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی مشهور به شیخ صدوق (۳۸۱. ۳۰۵هـ)؛ *الغیبة*، ابوعبدالله، محمد بن ابراهیم بن جعفر کاتب نعمانی مشهور به ابن ابی زینب؛ کتاب *الغیبة للحجة*، شیخ طوسی؛ کتاب *الجامع*، معمر بن راشد ازدی (م ۱۵۱هـ)؛ *الرسالة*، محمد بن ادریس شافعی (م ۲۰۴هـ)؛ *المصنف*، صنعانی (م ۲۱۱هـ)؛ *الفتن*، نعیم بن حماد بن معاویه بن الحارث الخزاعی المروزی (م ۲۲۹هـ)؛ *المصنف فی الاحادیث والآثار*، ابی بکر عبدالله بن محمد بن ابی شیبة الکوفی العباسی (م ۲۳۵هـ) و ... رک: عرفان محمود، «تاریخ و مناهج التألیف عن القضية المهدویة»، *الفکر الاسلامی*، دی ۱۳۷۵، شماره ۱۶، ص ۲۱۹-۲۵۴؛ همو، «محاویر التألیف من القضية المهدویة»، *الفکر الاسلامی*، اردیبهشت ۱۳۷۶، شماره ۱۷، ص ۱۸۱-۲۱۰؛ *نوید امن و امان*، لطف الله صافی گلپایگانی، ص ۸۰-۹۱.

در میان آثار معاصر نیز؛ موسوعه الامام المهدی شهید سید محمدصدر،^۱ تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم اثر دکتر جاسم حسین^۲، تاریخ عصر غیبت اثر استاد پورسید آقایی^۳ و دانشنامه امام مهدی اثر محمد محمدی ری شهری و... به موضوع مهدویت پرداخته اند.

درباره سکولاریسم نیز که از جورج هالی اوک^۴ شروع می شود. ناآثاری که به لاتین، عربی و فارسی یا زبان های دیگر به تبیین این موضوع مستقیم یا غیر مستقیم پرداخته اند،^۵ گرچه در تبیین و یا نقد سکولاریسم تلاش های فراوانی کرده اند اما آنان نیز از کاستی های آثار مهدویت یعنی عدم تبیین و تحلیل همه جانبه مبانی، اهداف و کارکردها و عدم ورود به حوزه میان رشته ای مبترا نیستند.

با این توضیح روشن گردید، در ترابط این دو مقوله یعنی مهدویت و سکولاریسم که موضوع این نگارش است؛ جز صفحات اندکی در برخی آثار که اخیراً به نگارش درآمده؛ نظیر مقاله «رویکردهای جدید کلامی در حکومت مصلح» اثر استاد عبدالحسین خسروپناه و برخی پایان نامه های در دست اقدام، مطلب خاصی نمی توان یافت. نقص این آثار نیز عدم بررسی و تحلیل مبانی، اهداف و کارکردهای هریک و مقایسه و بررسی است.

با اغماض از مطالب گفته شده، برخی از تفاوت های این اثر با آثار گذشته، به شرح ذیل است:

۱. ارائه مباحث تحلیلی و اجتهادی بدون گزینش برداری و اقتباس؛
۲. طرح و تبیین و آنالیز مبانی، اهداف و کارکردهای هر دو مقوله به صورت جداگانه همراه با تحلیل و بررسی و سپس مقایسه و بررسی تطبیقی؛
۳. تعریف و تحلیل هر دو مکتب و بیان وجوه اشتراک و افتراق با واژه ها و مقوله های مشابه؛
۴. پیوند اساسی مباحث فلسفی و تئوریک با مباحث کاربردی و مصداقی؛

۱. سید محمدصدر: سید محمد بن محمدصادق صدر (۱۳۲۲-۱۳۷۷ش) از علمای عراق دارای آثار مختلف در فقه، اخلاق، تفسیر و مهدویت، موسوعه الامام المهدی در ۴ جلد از آثار ارزشمند ایشان است.

۲. جاسم حسین: دکتر جاسم حسین، عراقی، متخصص در تاریخ اسلام و مطالعات اسلامی و خاورمیانه، دکترایش را از دانشگاه ادینبورو انگلستان اخذ کرد.

۳. حجت الاسلام و المسلمین سید مسعود پورسید آقایی، استاد دروس سطوح عالیه حوزه علمیه، و دارای مطالعات تفسیر، تاریخ و مهدویت دو کتاب سال چشمه در بستر تاریخ عصر غیبت از آثار ارزشمند ایشان است.

۴. جورج یاکوب هالی اوک (Jacob Holyoake) (۱۸۱۷ - ۱۹۰۶) انگلیسی، وی برای نخستین بار واژه سکولاریسم را در سال ۱۸۴۶ معرفی کرد.

۵. نظیر: علم و دین اثر ایوان باربور، دانش المعارف دین، ویراسته میرچا الیاده اثر برایان رونالد ویلسون؛ عقل و اعتقاد دینی اثر مایکل پترسون؛ سکولاریزم در مسیحیت و اسلام اثر محمدحسن قدردان قراملکی؛ سکولاریسم و عوامل اجتماعی شکل گیری آن در ایران اثر شمس الله مریجی؛ تحلیل و بررسی سکولاریسم اثر محمدتقی جعفری؛ معنا و مبانی سکولاریسم اثر عبدالکریم سروش؛ کلام جدید اثر عبدالحسین خسروپناه؛ مسائل جدید کلامی اثر مصطفی ملکیان، مبانی کلامی سکولاریسم اثر جعفر سبحانی؛ مرز میان دین و سیاست اثر مهدی بازگان؛ از معرفت دینی تا حکومت دینی، اثر علی صفایی حایری؛ آخرین آثاری که منتشر شده نظیر: معنی سکولار کردن در جوامع پست سکولار غرب اثر یورگن هابرماس؛ محدودیت های سکولاریسم اثر جان - کین؛ تاریخچه پیچیده سکولاریزم شدن، اثر مات کنیدی؛ نسبت بین دین و دنیا اثر آیت الله جوادی آملی و...

۵. طرح آخرین نظریات اندیشمندان و متفکران در هر دو عرصه مهدویت و سکولاریسم نظیر آیت الله مصباح یزدی، آیت الله جوادی آملی و... و پروفیسور امت کندی^۱، پروفیسور جان کین^۲ و آنتونی گیدنز^۳ و فرانسیس رابینسون^۴ و یورگن هابرماس^۵ و...؛
۶. طرح آخرین نظریات متفکران متعصب سکولاریسم که از دیدگاه‌های خود برگشته و نظریات متفاوت ارائه نموده‌اند. نظیر پیتربگر^۶؛
۷. معرفی اندیشمندان مطرح شده در نوشتار و جایگاه علمی آنان؛
۸. به کارگیری جدیدترین آمار، شواهد و مستندات اخلاقی، اجتماعی، سیاسی در ارزیابی و کارآمدی اهداف و کارکردها؛
۹. علاوه بر مراجعه به منابع و متون مختلف فارسی، به متون اصلی سه زبان عربی، انگلیسی و فرانسه مراجعه شده و برخی متون به سفارش نگارنده برای اولین بار به فارسی برگردانده شده است. نظیر هراطقات، *Secularization, Weber and Islam, Sacred and Secular, The Tangled History of Secularism*, *Laïcité et liberté - la ressource spinoziste*.
۱۰. تبیین و بررسی تاریخچه سکولاریسم با در نظر گرفتن مباحث تاریخی در غرب و سپس اسلام و ایران به همراه بررسی آیات؛
۱۱. تبیین مهدویت بر اساس توجه به دوران ظهور و غیبت توأمان برخلاف معمول پژوهش‌ها و آثار که به دوران ظهور پرداخته و از دوران غیبت بیشتر غفلت می‌گردد؛
۱۲. به کارگیری آیات و روایات فراوان در کنار فراوانی مستندات دیگر؛
۱۳. بررسی و تامل در مطالب معمول اندیشمندان داخلی و خارجی در حوزه مهدویت و سکولاریسم به صورت مکتوب و شفاهی و یا مصاحبه‌ای بوده است؛
۱۴. بررسی تطبیقی واژه‌های نزدیک به هم نظیر، سکولاریسم، لیبرالیسم، سکولاریزاسیون و...؛

۱. امت کندی Emmet Kennedy (۱۹۷۳-)، استاد دانشگاه جرج واشنگتن، استاد تاریخ اروپا و متخصص در تاریخ تفکر اروپا.

۲. جان کین John Keane (۱۹۴۱-)، نظریه پرداز فلسفه سیاسی، استرالیایی.

۳. آنتونی گیدنز Anthony Giddens (۱۹۳۸-)، جامعه شناس، نظریه پرداز دارای بیش از ۲۰ کتاب و ۲۰۰ مقاله، مشاور نخست وزیر انگلیس و...؛

۴. فرانسیس رابینسون Francis Robinson (۱۹۴۴-)، تاریخ دان و دارای مطالعات فلسفه تاریخ و مطالعات اسلامی و آسیا، انگلیسی.

۵. یورگن هابرماس Jürgen Habermas (۱۹۲۹)، فیلسوف، جامعه شناس و نظریه پرداز اجتماعی، آلمانی.

۶. Peter L. Berger (۱۹۲۹-۲۰۱۷)، جامعه شناس دارای مطالعات و نظریاتی در جامعه شناسی شناخت، جامعه شناسی دین، مطالعات

نوسازی، اثربشی الاصل آمریکایی، ص ۱۶۱.

نتیجه این که بدلیل عدم وجود یا اندک بودن منابع در "مهدویت و سکولار"، نگارنده به منابع فارسی، عربی، انگلیسی و فرانسه مراجعه نموده و منابع اصلی را ترجمه کرده و سپس با جرح و تعدیل به استنباط مبانی، اهداف و کارکردهای هریک از دو مقوله پرداخته و در آخر نتایج را با به کارگیری جدیدترین مستندات و شواهد به ارزیابی و مقایسه گذارده است. لذا به حول و قوه الهی می توان با توجه به مطالب فوق ادعا کرد این اثر ناقابل و خدمت ناچیز در نوع خود کاری نو و منحصر به فرد است و مطالب مختلف آن می تواند به عنوان مدخل دایره المعارفی قرار گیرد.

روش تحقیق

این رساله به روش مطالعات تطبیقی Comparative Studies (یا رویکرد مقایسه ای) بین مهدویت و سکولاریسم، به معنای استقصای مواضع خلاف و وفاق و تبیین آنهاست. این نوشتار با مراجعه به کتابخانه های تخصصی، عمومی و الکترونیکی و پایگاه های اینترنتی و مصاحبه با اساتید و کارشناسان و به صورت توصیفی، تحلیلی، تاریخی ارائه شده است. نتیجه این که روش پژوهش در این نوشتار مطالعات تطبیقی و به صورت کتابخانه ای و توصیفی تحلیلی است.

واژه ها و اصطلاحات

مهدویت، مهدی، سکولاریسم، سکولاریزاسیون، مبانی، اهداف، کارکرد، مقایسه؛ مهدویه، المهدی، العلمانیه، انسان، انسان مداری، عقل، عقل بستگی، علم، علم زدگی...؛

Mahdi Mahdism, Secularism, Secularization, Base, Function, Humanism, Rationalism, Scientism, Wisdom, Knowledge, Human.

روند بحث

۱. این پایان نامه با رویکرد مقایسه ای و به روش کتابخانه ای نگاشته شده است.
۲. نگاه در این پایان نامه، نقلی، تحلیلی و تاریخی است.
۳. سعی شده در جمع آوری روایات، منابع امامیه مدنظر قرار گیرد؛ گرچه بیشتر روایات مطرح شده، مورد اتفاق فریقین است.
۴. در هر موضوعی سعی شده به مستندات و یا روایت های به عنوان نمونه ذکر شود و به اندازه توان به برخی موارد دیگر در پاورقی اشاره گردد.
۵. تلاش بر این بوده که بر اساس روایات مهدویت مباحث بررسی و مقایسه گردد.
۶. در بررسی مطالب به منابع موجود بسنده نشده، به منابع انگلیسی، عربی و فرانسه نیز مراجعه شده و

ترجمه گردیده است.

۷. سعی شده است، آخرین آمار، مستندات و شواهد و نظرات اندیشمندان معاصر در هر فصل و گفتار مد نظر قرار گیرد. برخی از مطالب هنوز به فارسی منتشر نشده است.

۸. با توجه به نبودن موضوع و نوع نگاه به ویژه در مهدویت مثلاً تبیین مبانی، اهداف، کارکردها و یا مبانی بر اساس انسان شناسی و علم و عقل؛ گفت و گو و مصاحبه رکن دیگر مطالعات این پژوهش است.

۹. ابزارهای پژوهشی این نوشتار، کتابخانه، نرم افزارهای روایی، تاریخی، کلامی، فلسفی؛ پایگاه‌های اینترنتی متعدد به زبان‌های مختلف و... بوده است.

۱۰. به دلیل نبودن موضوع، به حول و قوه الهی، استنباط مهمترین رکن این نوشتار است.

محدودیت‌های تحقیق

۱. عدم وجود کارشناسان یا پژوهش‌های لازم در حوزه‌های بین رشته‌ای نظیر مهدویت و سکولار؛

۲. عدم وجود یا کمی تحقیقات و پژوهش‌های تحلیلی و پایه‌ای؛

۳. عدم وجود نگاه کلاسیک و جامع در هر دو حوزه؛

۴. عدم وجود ترجمه مناسب منابع فرانسه و لاتین و عربی معاصر؛

۵. به روز نبودن متون ترجمه شده و نظرات کارشناسی موجود.

در آغاز می‌توان گفت:

تنها مکتب جهان شمول از نظر مبانی، اهداف و کارکردها؛ اسلام تجسم یافته، فرقه ناجیه یا مهدویت است و مدعیان دیگر، جهان شمول و سعادت‌آور و اساساً مکتب و برنامه زندگی نیستند یا مانند سکولاریسم در این سه حوزه قابلیت رویارویی با مهدویت را ندارند و در این باره ناکارآمد هستند. یعنی برخلاف نظریه افرادی همچون فرانسیس فوکویاما مبنی بر برتری نظام لیبرال دموکراسی، مهدویت به عنوان تجسم اسلام ناب در تمام ابعاد سرآمد است. چنانکه بنابر روایات «يَكُونُ دَوْلَتَنَا اَخِرَ الدَّوَلِ»؛ نهایت بودن دولت مهدوی، فقط پایان زمانی نیست، بلکه به معنی برتری آن است که اندیشه بشر، دولتمردان و نظریه‌پردازان بشری به دلیل عدم اشراف بر انسان، نیازها، استعدادها، امروز، دیروز و آینده بی‌نهایت او به آن راهی ندارند. به این ترتیب مهدویت در مبانی سه‌گانه خود؛ نگاه به انسان، عقل و علم، فراتر از سکولاریسم است و در اهداف و کارکردها نیز ابعاد مختلف او را در نظر می‌گیرد. اهداف سکولاریسم، یا غیر واقعی است یا ناموفق و یا پیامدهای منفی به همراه داشته است، اما در مقابل، مهدویت اهدافی جامع، واقع‌گرایانه و پیامدهای مثبت دارد و کارکردهای آن نیز در حوزه فردی و

اجتماعی کارآمد و مثبت است.

نکته دیگر آنکه مهدویت، فقط اعتقاد و یا وقوع یک اتفاق در آینده نیست، بلکه در واقع مهدویت یا مهدویت‌گرایی، مکتبی است که دارای دو عصر غیبت و ظهور است.

www.Ketab.ir